Javaslat a

ŐRBOTTYÁN VÉDETT TERÜLETEI ÉS NÖVÉNYEI

települési értéktárba történő felvételéhez

Készítette:
Fejesné Pécsi Éva

..... (aláírás)

Őrbottyán, 2019. március 2..

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó neve:
   Fejesné Pécsi Éva
2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Fejesné Pécsi Éva
Levelezési cím: 1154 Budapest, Damjanich János utca 151.
Telefonszám: +36 30 6929798
E-mail cím: pecsieva56@gmail.com

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: Őrbottyán, Védett növények

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása:

□ agrár- és élelmiszergazdaság	□ egészség és életmód	□ épített környezet
□ ipari és műszaki megoldások	□ kulturális örökség	□ sport
x természeti környezet	□ turizmus	

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye:
   2162 Őrbottyán, gps koordináta: http://terkep.pro/gps/47.685096,19.257113

   1. A Tece-patak menti üde és kiszáradó láprét, fűzliget, láp;
   2. a Sződ-Rákos patak menti védett láp, az Egervári-láp (Úr rétje mely Veresegyházról húzódik át Őrbottyánba), mocsárrét, kiszáradó láprét, patak, nádas;
   3. a Tece-patak mellett Vácrátótra áthúzódó lápterület
   4. az őrszentmiklósi majortól északra található magas-sásrét;
   5. az őrszentmiklósi-tótól délre elhelyezkedő terület nádasai, sásrétje;
   6. a vácbottyáni belterület peremén fennmaradt fűzliget;
   7. a Bara-patak felső szakasza nádasaival és mocsárrétjeivel;
   8. a vácbottányi fűz- és nyárliget, nádas és löszgyep, valamint egy cseres-tölgyes erdőterület

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik:

x települési	□ tájegységi	□ megyei	□ külhoni magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

Az Országgyűlés megalkotta a természetvédelemről szóló 1996. évi LIII. tv., azzal a céllal, hogy „a természeti értékek és természeti területek a nemzeti vagyon sajátos és pótolhatatlan részei, fenntartásuk, kezelésük, állapotuk javítása, a jelen és jövő nemzedékek számára való megőrzése", … mindannyiunk közös érdeke.
E célok szem előtt tartásával az Őrbottyán önkormányzata is nagy figyelmet szentelt a természeti oltalom alá tartozó területeknek. Az Őrbottyán Nagyközség várossá nyilvánítási kezdeményezése című dokumentum és a hatályos településszerkezeti terv is tartalmaz a természet- és környezetvédelemmel kapcsolatos célokat, feladatokat. /1

Az Őrbottyáni táj „nagyon régóta magán viseli az ember átalakító tevékenységének nyomait, amely évszázadokon keresztül aránylag szelíd formákat öltött. Több helyen már a középkorban felduzzasztották a patak vizét, hogy halastavakat, vagy a malmok meghajtásához szükséges energiát nyerjenek. Ezek a tavak ma a táj ékkövei, és nem csak Veresegyházon, vagy a szomszédos vácrátóti arborétum területén találunk belőlük, hanem Őrbottyánra is jutott egy nagyobb horgász- és három kisebb pihenőtó. A patakot több hektáron védett, hazánkban ma már csak kevés helyen fellelhető lápos terület, az pl. az ún. *Egervári-láp kíséri*, amelynek egy része átnyúlik Őrbottyán' területére is. Legfontosabb értéke a **sászsombékos**, ahol olyan pleisztocén reliktum fajok is menedékre leltek, mint a **szibériai nőszirom**, vagy a **vidrafű**, de otthonra talált a patakban, a valamikor a lápos területeken kedvelt horgászzsákmánynak számító, mára szinte teljesen kipusztult réti csík is."

A természetes növénytakaró legmeghatározóbb finális társulását, valamikor mészkedvelő **tölgyesek** alkották. Ezeket a történelem folyamán az ember többnyire kivágta, mára csak néhol találkozhatunk jelentősebb erdőségekkel, például a dombság magasabb térszínén és oldalain. Ezen kívül kiemelendő még a településgyűrűt megszakító, jelentős beépítetlen terület Őrbottyántól nyugatra, nagyrészt a nagyközség közigazgatási területén, ahol mintegy **600 hektárt borítanak erdők** – bár sokszor már nem az eredeti, hanem betelepített fajokból álló akácosok, fontos szerepet játszva az agglomeráció levegőjének tisztításában.

A település területének természeti védelem alatt álló területeinek döntő hányadát az *országos ökológiai hálózat*, valamint a *Natura 2000*/* területek teszik ki. Az országos ökológiai hálózatnak a településre eső részterületeit főként a Sződrákos-patak, Tece-patak, Bara-patak menti nedves réteken, valamint külterület keleti részén lévő erdős területeken találhatók. A településen több mesterséges állóvíz található. Ezek egy része a vízfolyások mentén, duzzasztással kialakított tározók, de megtalálhatók a bányászati tevékenység után visszamaradt gödörben, talajvízzel feltöltődött vízfelületek is, valamint a Bara-patak menti horgásztó, öntözőtelep is.

---

*/ Natura 2000 területeket alkotó közösségi, valamint kiemelt jelentőségű közösségi élőhely típusok, illetőleg fajok megőrzéséhez szükséges előírásokat az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet állapította meg. A Natura 2000 hálózatot az Európai Uniós madárvédelmi és élőhelyvédelmi irányelvek alapján lehatárolt területek alkotják. Kialakításuk célja, hogy az európai közösség számára jelentős élőhely típusok, egy összefüggő ökológiai hálózat részeként hosszútávon fennmaradjanak. Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészletek felsorolását a 14/2010. (V. 11.) KvVM rendelet tartalmazza.

Őrbottyán közigazgatási területén változatos természeti területek és tájképi értékek sora található, amelyek közül a településszerkezeti terv összesen nyolcat nevez meg. Ennek ellenére országos védettségű terület a városban nem található. Számos erdővel, lappal borított terület található Őrbottyánban, melyek a tv. hatálya alá tartoznak. Így pl. a tv. meghatározása szerint: „A láp olyan földterület, amely tartósan vagy időszakosan víz hatásának kitett, illetőleg amelynek talaja időszakosan vízzel telített, és amelynek jelentős részén lápi életközösség, illetve lápi élő szervezetek találhatók, vagy talaját változó kifejlődésű tőzegtartalom, illetve tőzegképződési folyamatok jellemzik" (Tv. 23§).

A törvény erejénél fogva védettnek minősül:

- A Tece-patak menti üde és kiszáradó láprét, fűzliget, láp;
- a Sződ-Rákos patak menti védett láp, az Egervári-láp (Úr rétje mely Veresegyházról húzódik át Őrbottyánba)/2, mocsárrét, kiszáradó láprét, patak, nádas;
- a Tece-patak mellett Vácrátótra áthúzódó lápterület.

A fenti felsorolásból is kitűnik, hogy a település elsősorban vizes élőhelyekben gazdag. Az egykori Őrszentmiklós határában ered a Tece-patak, itt folyik keresztül a Sződ-Rákos patak, amelyek a Duna vízgyűjtő területéhez tartoznak. A volt Vácbottyáni részen ered a Bara-patak. Ezen kívül az 1968-ban kialakított horgásztó, három kisebb tó és egy bányató található a településen. Az alábbiakban pedig bemutatjuk, a település egyes részeinek változását, a vizes területek visszaszorulása után.

A helyi természet értékei közül védelemre érdemesek az alábbiak:

- az őrszentmiklósi majortól északra található magas-sásrét;
- az őrszentmiklósi-tótól délre elhelyezkedő terület nádasai, sásrétje;
- a vácbottyáni belterület peremén fennmaradt fűzliget;
- a Bara-patak felső szakasza nádasaival és mocsárrétjeivel;
- a vácbottányi fűz- és nyárliget, nádas és löszgyep, valamint egy cseres-tölgyes erdőterület.

A védett területeken található főbb, jellemző növények

1. Őrbottyánban található védett növények

Vidrafű

Magyarországon fokozottan védett növény

„Népies neve: keserű lóhere, a keserű háromlevelű fű, a vidra elecke, a vízi elecke, bolyhos virág és a keserű vidrafű.

Élőhelye: Az északi félteke zsombékosaiban, láprétjeiben található meg. Európa nagy részén előfordul, Ázsiában és Észak-Amerikában a kipusztulás szélén áll.

Jellemzői: Lágy szárú, 10-30 centiméter magas, évelő vízinövény. Vízszintesen kúszó gyökértörzséből fejlődnek hármasan összetett levelei, később a virágzat. A levél alapja 5-10 cm hosszú, hártyás szélű hüvely, a levelek elliptikusak, élük hullámos, erezetük élre-futó szárnyas. A növény ***április-május környékén virágzik***. Fehér, piros vagy lila virágai rojtos cimpájúak, és tömött fürtbe tömörülnek. Termése tok…"

A vidrafüvet hagyományosan étvágygerjesztőnek és hízókúránál használják, gyomorkeserű-likőrök alkotóeleme. Többféle gyógy-készítmény alkotóeleme."3/...

Szibériai nőszirom
Magyarországon védett növényfaj.
Eszmei érték: 10 000 Ft
Élőhelye: Az alapfaj hazája Európa, Ázsia, nálunk nedves réteken, üde tölgyesekben él. Változó vízellátású láp- és mocsárréteken, láperdők szélén fordul elő. Magyarországon többek közt a Gödöllői-dombság területén él.
Jellemzői: 50–80 cm magas, nyúlánk termetű, üreges szárú. A levelek 5–7 mm szélesek, sokkal rövidebbek a virágzó szárnál. A felső szárlevelek és a buroklevelek hártyásak. A lepel sötétlila. ***Május-júniusban virágzik***. Tőkéjében meghajtó és hánytató anyag van, ezért a *mérgező növények* közé számítják.4/

2. Egyéb növények a lápos területeken

Sászsombék, Zsombéksás
Élőhelye: A számára kedvező élőhelyeken, egész Magyarországon gyakori, társulásalkotó, többek közt a Gödöllői-dombság területén él.
Jellemzői: Gyöktörzse több mm vastag, kúszó, tarack. Felálló szára élesen három élű, a felső része erősen érdes. Nagy, tőálló, lemez nélküli tőlevél hüvelyei sárgásbarnák, fényesek, ormójuk éles. A lemezes hüvelyek is sárgásbarnák. A szürkészöld levéllemez 2–5 mm széles. *Évelő növény*. Nedves réteken időszakosan vízzel borított szikeseken, láperdőkben, átmeneti lápokon nő — a talpvíz mélysége legfeljebb fél méter lehet. Önállóan zsombékol; nagy zsombékjai 20–100 cm magasak; a lepusztult vagy letaposott zsombékokon számos vízimadár fészkel. Levelei tavasszal leszáradnak. ***Virágai április–májusban***, az új levélzet kifejlődése előtt nyílnak. 5/

Láprét
A láprétek olyan fátlan növénytársulások, amelyek gyökérszintjében a gyakori vízelöntés miatt reduktív körülmények alakulnak ki. Mikroklímájuk a Magyarországon szokásosnál általában hűvösebb és kiegyenlítettebb, így a Kárpát-medencében számos jégkorszaki maradványfajnak nyújtanak utolsó menedéket.
Élőhelye: A Kárpát-medencében ritkák; Európa nyugati és főleg északi részein jóval gyakoribbak, mert ott hűvösebb az éghajlat, több a csapadék és nagyobb a relatív páratartalom. *Kialakulásuk, termőhelyük*: Főleg lefolyástalan, pangó vizes medencékben, ártereken alakulnak ki. A leggyakrabban az égeres láperdők helyén vagy a lápok peremvidékén, a lápi szukcesszió első szakaszában alakulnak ki.
Hasznosításuk Az agrárszótár szerint a láprét vízrendezett lápon levő gyep. A leggyakrabban kaszálóként hasznosítják; a biomasszát ritkábban szénává szárítva, inkább besilózva hasznosítják. A lápréten kevésbé értékes takarmány terem. Két típust különböztetjük meg:

Nedves vagy üde láprétek

A nedves vagy üde láprét csak nagyon vékony, felszíni rétegét nem itatja át víz. Állandó friss vízutánpótláshoz jutó terület, mely nyár végére sem szárad ki. Elsősorban Alföldünkre és dombvidékeinkre jellemző.

Kiszáradó láprétek

A kiszáradó láprétek talajvízszintje nyaranta mélyebbre süllyed. E típus jellemzője, hogy nyár végére az amúgy jó víztartó képességű tőzeges talaj kiszárad, a nedves láprétek uralkodó sásfajainak helyét a kékperje veszi át. 6/

Nád
Élőhelye: nád álló- vagy lassan folyó vizekben, csaknem 2 méter vízmélységig, továbbá mocsarakban, nedves réteken többnyire nagy állományokban nő. Liget- és láperdőkben, lápokon, omlásos, szivárgó vizű lejtőkön is előfordul. Vegetatív úton gyorsan és hatékonyan képes terjedni. Elsősorban a talajban kúszó erőteljes

gyöktörzseivel, azonban sekély vizekben - leginkább mocsári körülmények között - erőteljes növekedésnek indulnak, rendkívül gyorsan képes terjedni.
Jellemzői: A nád vegetatív módon, hatékonyan is képes szaporodni. A nádas igen érzékeny a mechanikai sérülésekre, különösen a rizómák sérüléseire. Ilyenkor tartós nádpusztulás léphet fel. A nád irtható is ilyen módon. Évi kétszeri kaszálás mellett a nedves gyepekből néhány év alatt eltűnik.7/

3. Jellemző fa fajták

Fűz
Szomorúfűz
Európai szomorúfűz
A fűz vagy fűzfa a fűzfafélék család névadó nemzetsége. Mintegy hatszáz faja főképp a Föld északi féltekéjén honos, közülük több a Kárpát-medencében is él.
Élőhelye: Szinte mindenütt megtalálható az északi flórabirodalom csapadékosabb vidékein. Néhány faj a száraz klímához is alkalmazkodott, de ezek szinte egytől egyig bokor termetűek. Magyarországon mintegy huszonhárom fajuk honos. A legtöbb faj erősen fény- és vízigényes, ezek főleg folyó- és állóvizek partján, ártereken nőnek.
Jellemzői: Fás szárú, cserje- vagy fa termetű, lombhullató, kétlaki évelő növény. A sok fajnak számos közös tulajdonsága van. A *fa alakú füzek* előbb karógyökeret növesztenek, majd az ebből dúsan elágazó oldalgyökerek rendszerét. A *cserje alakú füzek* gyökérzete kezdettől nagyon szerteágazó.
Kérge eleinte sima zöld vagy vöröses zöld, később – különösen az alsó néhány méteren – mély, hosszanti barázdákkal felrepedezik.
Bár a köznyelvben a fűzfák virágzatát *barkának* nevezik, virágzatuk felálló, ezért helyesen füzér, megporzásukat pedig nem a szél, hanem a rovarok végzik. A virágok tövében nektárt termel. A nőivarú virágok fehérek vagy zöldek, a porzós füzérek sárgák, esetleg pirosak.
A *fehér fűz* várható élettartama meghaladja a 100 évet. A fűzfák vesszői nedves közegben könnyen gyökeresednek. A fűzfák továbbá jól tűrik az erős metszést.
Magyarországon ***február–márciusban virágzik***.
Felhasználása: A fűz fája szórt likacsú, színes gesztű, könnyű, lágy, jól faragható. Szíjácsa sárgásfehér, gesztje vörösesbarna. A fa puha és nincsenek benne tartósító anyagok – csersav, gyanta, viasz stb., ezért leginkább faragványokat, háztartási eszközöket, gyufát, cellulózt és papírt készítenek belőle. Hajlékony vesszőiből kosarat és bútorokat fonnak.
A kinin fölfedezése előtt a fűzfakéreg főzete volt a malária legjobb orvossága. A főzet gyulladás-gátló, antiszeptikus, lázcsillapító, vérzéscsillapító hatású. 8/

Nyárfa
Élőhelye: A nemzetségbe főképp a föld északi féltekéjén honos. A szikesedő homoktalajok és a folyóparti füzesek jellemző fája.
Jellemzői:15–50 méteresre is megnő, törzsének átmérője elérheti a 2,5 métert. A fiatal fák kérge sima, színe a fehértől zöldesig vagy sötétszürkéig bármilyen lehet. Néhány faj kérge öregkorára mélyen barázdálódik.
A levelek mérete még az egyes fákon is nagyon eltérő lehet: a kis levelek főként az oldalágakon, a nagyobbak az erősebb ágakon nőnek. Sok faj levelei ősszel sárgára vagy világos arany árnyalatúvá színeződnek. A levelek rombusz alakúak, a szélük karéjos vagy fogas, a nyelük hosszú. ***Virágai*** a sallangos murvalevelek hónaljában ülnek, *laza* ***barkavirágzatban***. A ***nyárfák februártól áprilisig*** szórják a pollent, ami **vattaszerűen** jelenik meg, melynek lehet allergizáló hatása is. Lombhullató. Gyorsan nő. Virágait a szél porozza be.
Felhasználása: Fája nem túl jó minőségű puhafa, amiből használati eszközöket, dobozokat, gyufát, papírt készítenek. Egyes nyárfafajokat homokos-szikes területeken erdőtelepítésre használnak talaj-előkészítőnek. 9/

Csertölgy
Élőhelye: Az északi flórabirodalomban, ezen belül főleg a Mediterráneumban élő faj. Az egyik leggyakoribb magyarországi fafaj: A sík-és dombvidékek mészszegény talajain, a *kocsánytalan* és a *magyaltölggyel*, a meszes-dolomitos, sziklás (főleg déli) hegy- és domboldalakon a *molyhos tölggyel* társul.
Jellemzői: Koronája tömött. Kérge a mély bordák között vörösbarnán csíkos. Fényes levelei a háromszögletű karéjoktól fűrészes élűek. Porzós barkái narancssárgák, a levelek hónaljában ülő termős virágainak külseje jelentéktelen. Nagy kupacsú, hosszú kupacspikkelyektől borzas, 2–4 cm hosszú, fényes makkjai két év alatt érnek be.
Fő tápnövénye a nagy szarvasbogár lárvájának, amely a fa gyökerei közt él, és azokkal táplálkozik akár 5 éven keresztül is.
Életmódja: Melegkedvelő, szárazságtűrő, fényigényes, de a szélsőséges időjárási viszonyokat is elviseli. Hosszú életű, de viszonylag gyorsan gyarapodó fa; a hazai tölgyek közül ez a faj nő a leggyorsabban. 80–90 éves korában vágásérett.
Felhasználása: Bőségesen terem; valaha a rideg sertéstartás nagy őszi makkforrása volt. Fája a többi tölgyénél jóval kevesebb csersavat tartalmaz, ezért nem tartós, szabad téren hamar korhad. Ezért az erdészek nem sorolják az ún. „nemes" tölgyek közé. Ipari felhasználását akadályozhatja az is, hogy hidegben a törzse gyakran megrepedezik. Mivel gyakran és sokat terem, tőről jól sarjad, igen jelentős területeket foglal el a nemes tölgyek és a bükk kárára, ezért a 20. században az erdészek törekedtek visszaszorítására.
Felhasználhatósága a különféle tartósító eljárásokkal egyre bővül. Az egyik legjobb tűzifa. 10/

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett:

Természeti értékeink megőrzése, az élőhelyek ökológiai egyensúlyának fenntartása közös érdekünk. Kiemelt figyelmet kell fordítani a természetes élőhelyek megőrzésére, a veszélyeztetett fajok megmentésére. Mindezekre tekintettel javaslom az Őrbottyán, Védett növényeinek az Őrbottyáni Értéktárba történő felvételét.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források):

1/ internetes cím:https://docplayer.hu/30398124-Orbottyan-nagykozseg-varossa-nyilvanitasi-kezdemenyezese.html
http://www.orbottyan.hu/kereses/szerkezeti%20terv

2/ internetes cím: Tavirózsa Környezet- és Természetvédő Egyesület (Veresegyháza) 2005. a lápok védelme és rehabilitációja

3/ internetes cím és a leírás szerzője: Tolner Mária
Szerző által felhasznált források:
http://hu.wikipedia.org/wiki/Vidraf%C5%B1
http://www.nepgyogyaszat.hu/nepgyogyaszat-gyogyirei/vidrafu-3.html
Növények a gyógyításban (Medicinal plants)

4/ internetes cím: https://hu.wikipedia.org/wiki/Szibériai_nőszirom#Jellemzői

5/ internetes cím: https://hu.wikipedia.org/wiki/Láprét

6/ internetes cím: Források Botta Pál, 1987: 88 színes oldal a vízi- és a mocsári növényekről. Mezőgazdasági, Budapest, p. 18. ISBN 963 232 412 9

TERRA Alapítvány: zsombéksás

7/ internetes cím:https://hu.wikipedia.org/wiki/Közönséges_nád

8/ internetes cím: https://hu.wikipedia.org/wiki/Fűz

9/ internetes cím: https://hu.wikipedia.org/wiki/Nyárfa

10/ internetes cím: https://hu.wikipedia.org/wiki/Csertölgy

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

2. Támogató és ajánlólevelek (Csatolva)

3. A javaslathoz csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat
Képek (nyilatkozat csatolva)
Fejesné Pécsi Éva